

เทศน์อบรมฆราวาส ณ ภูมิลวงตา สวนแสงธรรม
เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ [คำ]

เรียงลำดับจิตตภาวนา

พระสังกัจจายน์ท่านแต่ก่อนรูปหล่อ ตามตำราที่บอกไว้ มองดูคล้ายคลึงกับพระ
พุทธเจ้า เรื่องราวมันเป็นอย่างนั้น ไปที่ไหนผู้หญิงติด ผู้หญิงชอบ ผู้ชายก็ชอบ ไม่ใช่มี
แต่ผู้หญิงนะ จนกระทั่งได้เปลี่ยนใหม่ ใครเห็นดูไม่ได้ ไม่อยากดู แต่ก่อนท่านสวยงาม
มาก ไปที่ไหน ๆ คนชอบ รัก นี่ละผู้ชายที่กลับตัวเป็นผู้หญิงได้ก็เพราะไปชอบท่านนะสิ
มองเห็นท่าน พระรูปนี้ทำไมจึงรูปหล่อนักหนา ถ้าเราได้เมียบอย่างนี้จะดีมาก วังนั้นะ
จากผู้ชายแล้วกลายเป็นผู้หญิงไปเลย แล้วอายุใหญ่เลยหนีไปอยู่เมืองอื่น นี่ต้นเหตุไปที่
ไหนเป็นอย่างนั้น พระกัจจายนะ ท่านไปอธิษฐานเสียใหม่ ที่นี้เลยเป็นรูปพวงหลวงอัม
บาตรไปเลย ที่นี้ใครไม่ว่าผู้ชายผู้หญิงมองแล้วไม่ยอมมอง จากผู้ชายกลายเป็นผู้
หญิงนี้ก็ไปมีสามีมีลูกอีกตั้งสองคน ที่แรกเพศผู้ชาย พอไปรักชอบท่านยังงี้ พลิกเป็น
เพศผู้หญิงไป ไปมีลูกอีกตั้งสองคน แต่ท่านก็มีนิสัย ไปที่ไหนอายุคน ใครไปจ้อถาม
เรื่องราวแล้วอายุ ออกบวชได้เป็นพระอรหันต์นะ ท่านมีอุปนิสัยอยู่ พระกัจจายนะ

ท่านเจ้าคุณจะกลับวันไหน (ท่านเจ้าคุณ : พรุ่งนี้ตอนบ่าย พวกโยมอยากจะถาม
ปัญหาลวงตา ว่าทำไมลวงตาอยู่ได้ไม่สึก) อยู่ได้ไม่สึก ให้ถามท่านซี มาถามเราอะไร
หาเรื่อง เข้าใจไม่ใช่หรือ แล้วท่านทำไมอยู่ได้ไม่สึก แน่ะ มันก็อันเดียวกันนี้แหละ ก็ดี
อย่างหนึ่ง การบวชไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ต้องใช้ความอดความทน ไม่อดไม่ทนสึกไป
แหละ ต้องใช้ความอดความทน มีธรรมเป็นเครื่องกำกับบังคับไว้ตลอด ต่อไปมันก็ราบ
รื่นของมันไปเอง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องจิตตภาวนานี้ จิตมันก็หมุนไปทางด้านภาวนา
เรียกว่าเป็นธรรมล้วน ๆ เรื่องการสึกการทรมันก็ไม่ไป มันไปอย่างนั้นเสีย มีหลายด้าน
ทางด้านการศึกษาเล่าเรียนก็เพลินไปกับการศึกษาเล่าเรียนเป็นเครื่องดึงดูตไป มันก็
ทนได้ ๆ ด้วยกัน ถ้าอยู่ไปเฉย ๆ ทนไม่ได้นะ

บวชทนเฉย ๆ มันทนไม่ได้ ต้องมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ มีธรรมแล้วความอด
ความทนก็มีมาเองทุกอย่าง เราก็อยู่ด้วยความเย็นใจ เพราะการบวชเป็นการสร้างความ
ดี สร้างแต่ความดีเรื่อย จิตใจก็เพลินไปกับความดี ระมัดระวังตัวตลอดเวลา ที่นี้ก็ชินไป
เรื่อย ก็เลยกลายเป็นชีวิตใหม่ขึ้นมาจากคนคนเดียว อย่างฆราวาส ว่าเป็นยังไงทำไมจึง
ทนได้บวชแล้วไม่สึก ก็พวกนี้มันทนกันได้ยังไงไม่เห็นบวชสักคนเดียว มันก็แบบเดียว
กัน ทนได้ยังไงไม่เห็นบวช การบวชมุ่งธรรมมุ่งธรรมมันมีเครื่องรื่นเรียงอยู่ภายในใจ

อันดับหนึ่งก็บวชเพื่อมุ่งอรรถมุ่งธรรม ภาษาของโลกเราเรียกว่า บวชเพื่อหนีโลกหนีสังสาร อันนี้มีแต่มุ่งธรรมล้วน ๆ เลย บวชมุ่งอรรถมุ่งธรรมล้วน ๆ คิดทางโลกบืบตีบู้บเลย คิดแยกออกจากโลกตีบู้บ ๆ เรื่อย มีแต่ไล่เข้าสู่ทางธรรม

อันนี้พูดถึงเรื่องยากลำบาก ลำบากอยู่ ชั้นเริ่มแรกลำบาก พอมีธรรมเป็นเครื่องอาศัยแล้วจิตใจก็พลัดเพลินไปในธรรม พลัดเพลินไปในความสงบร่มเย็นของธรรม ภายในใจที่ตนปฏิบัติได้ คือจิตเมื่อมีธรรมภายในใจแล้ว ภาษาโลกว่ามีอาหารมีที่อยู่พร้อมหมดอยู่ในนั้น ที่อยู่ก็ธรรมเป็นเครื่องอยู่ อาหารก็คือธรรมเป็นเครื่องชิมซาบจิตใจ หล่อเลี้ยงจิตใจไปตลอด ไปเรื่อย ๆ ธรรมมีหลายประเภท คือเบื้องต้นจิตใจที่วอกแวกคลอนแคลนเพราะเคยกับโลกมานาน เกิดมากับโลก อยู่กับโลก ตายกับโลกมานาน มันก็ฝืนกันกับที่จะหมุนไปทางโลก ก็ต้องได้ตีกันให้หนัก ฝึกกันให้แรงเรื่อย ๆ ไป

ฝึกก็ฝึกเข้าสู่ธรรม เข้าสู่ความสงบของใจ คือธรรมดาของใจนั้นมันมีอันหนึ่ง ที่ว่ากิเลสและธรรมมันมีทั้งสองประเภทอยู่ในใจดวงเดียวกันของคน ๆ หนึ่ง สัตว์ตัวหนึ่งเราพูดเฉพาะคน คำว่ากิเลสก็คือความเศร้าหมอง ผลของมันเป็นความทุกข์ต่อจิตใจ และอารมณ์ของมันทำให้ไม่อยากไม่มีวันอิมพอ คือกิเลสมีความอยากเป็นประจำตนอยากรู้ อยากเห็น อยากเป็นอย่างนั้น อยากเป็นอย่างนี้ มันหากเป็นอยู่ในใจ หมุนอยู่ภายใน นี่เรียกว่าอารมณ์ของกิเลส มันผลึกมันตันออกไปให้อยากรู้ อยากเห็น อยากคิด อยากปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี่เรื่อย แต่ไม่มีความพอ ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งหลับ มันจะหมุนของมันไปเรื่อย ๆ

นี่เรียกว่าอารมณ์ของวัฏจักร อารมณ์ของกิเลส ทำให้สัตว์หมุนเวียน ตั้งแต่ตื่นนอนจนหลับ ๆ ไม่มีอะไรดับมันได้ ต้องอาศัยการหลับนอน เวลาหลับเป็นการดับเครื่องของกิเลสที่หมุนตัวอยู่ภายในหัวใจเรา อย่างนี้เป็นประจำ ๆ นี่ท่านเรียกว่าอารมณ์ของกิเลสออกจากใจดวงเดียวกัน เพราะมันเกิดและอยู่ที่ใจดวงเดียวกันกับธรรม เมื่อจิตมีแต่กิเลสออกทำงานอย่างเดียว จิตใจของโลกก็เป็นเรื่องของกิเลส หมุนตัวทั้งวันทั้งคืน ทั้งเขาทั้งเราแบบเดียวกันหมด นี่พูดถึงเรื่องของกิเลส อารมณ์ของกิเลสที่เกิดขึ้นภายในใจ ทำให้หิวให้โหย ให้อยาก ให้คิดให้ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี่ อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ กิเลสมีความอยากเป็นเรือนอยู่เรือนนอนของมันเป็นประจำ

ที่นี้แยกออกมาธรรม ธรรมนี้ก็เกิดอยู่ในใจ มีอยู่ที่ใจดวงเดียวกัน ความสุข ความทุกข์จึงมีอยู่ที่ใจดวงเดียวกัน เวลาเราหมุนไปทางธรรม ธรรมก็แสดงออก หมุนไปทางกิเลส กิเลสก็แสดงออก ผลของมันก็เป็นความทุกข์ เจ็บปนไปด้วยความหวัง ความพลัดความเพลิน ความหวังนั้นหวังนี้ นี่เป็นเครื่องล่อของกิเลส ครั้นเวลาเราทำไปแล้ว

มันก็ทำให้ผิดหวัง ๆ ไปเรื่อย ๆ มีอารมณ์ของกิเลสแล้วผลของมันก็ให้เกิดความทุกข์ ความลำบากมากน้อย จนกระทั่งถึงขนาดฆ่าตัวตายก็มี ตายแล้วจะเป็นสุขอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็คิดไปอีก หลอกไปอีก จึงทำตามมัน

ทีนี้เวลาหมุนไปทางธรรมก็เป็นตามธรรม พยายามแก้ความคิดความปรุงที่มันอยากนั้นอยากนี้ด้วยอารมณ์ของธรรม ดังที่ท่านสอนให้ภาวนา อารมณ์ของกิเลสนั้นมันเป็นได้ทุกอย่าง เป็นอารมณ์ของมันโดยไม่ได้นึกกิจกรรมเหมือนธรรมก็ตาม แต่เป็นอารมณ์ของธรรม ถ้าว่ากิจกรรมก็เรียกว่าเราตั้งแต่นั้นนอนจนกระทั่งหลับ กิจกรรมเรื่องกิเลสทั้งวัน กิจกรรมเรื่องอยากรู้ อยากเห็น อยากเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หมุนอยู่ทั้งวัน นี่เป็นอารมณ์ของใจ เวลาทางด้านธรรมะจึงต้องเอาอารมณ์ของธรรมออก เอาอารมณ์ของธรรมมาเป็นเครื่องกำกับ เป็นน้ำดับไฟคือความคิดปรุงที่เป็นผลขึ้นมาให้เกิดความทุกข์ อย่างอื่นอย่างใดดับไม่ลง ไม่รู้วิธีดับ

ท่านจึงสอนวิธีเริ่มต้นแห่งการดับไฟภายในใจ คือกิเลสที่มันก่อไฟขึ้นมาเผาเราด้วยคำบริการกรรม เช่นใครถนัดในคำบริการกรรมคำใดก็ตามซึ่งเป็นบทแห่งธรรม บทของธรรมกับอารมณ์ของธรรมกับอารมณ์ของกิเลสนี้ต่างกัน อารมณ์ของกิเลสทำให้เกิดความร้อนเป็นพื้นเป็นไฟ ให้เพลิงให้เพลิงผสมกันไป ๆ นี่เป็นอารมณ์ของกิเลส อารมณ์ของธรรมเอาคำบริการกรรม คืออารมณ์ของธรรมเรานำเอาธรรมมาบริการกรรมนี้ก็เป็นความชุ่มเย็นขึ้นมา ผิดกับอารมณ์ของกิเลสซึ่งให้เกิดความร้อนขึ้นมา อารมณ์ของธรรมได้แก่คำบริการกรรม ให้รู้อยู่กับคำบริการกรรม เช่น ใครกำหนดบริการกรรมคำใด เช่น พุทโธ ๆ ก็ให้อยู่กับพุทโธนั้น ไม่ต้องไปเสียดายกับความคิดความปรุงอันเป็นเรื่องของกิเลส เสียดายก็บังคับไว้ให้มาทำงานกับคำบริการกรรม

คำบริการกรรมนี้แหละเป็นการทำงานของจิตด้วยธรรม เรียกว่าหมุนมาทางธรรมทำงานด้วยคำบริการกรรมนี้แล้ว จิตใจของเราห้ามไม่ให้มันคิดออกข้างนอก เอาคำบริการกรรมนี้เข้าแทนอารมณ์ของกิเลส คืออารมณ์ของธรรมได้แก่พุทโธ ๆ เป็นต้น มีสติ จดจ่อ บังคับ มันอยากจะทำอะไร เพราะมันเคยชิน อยากคิดมากทีเดียว ดันออกไปเราบังคับเอาไว้ นานเข้า นักเข้าอารมณ์ของธรรมก็มีกำลังขึ้น พอมีกำลังขึ้นอารมณ์ของกิเลสที่มันผลักดันให้คิดให้ปรุงไปทางกิเลสก็เบาลง ๆ อารมณ์ของธรรมคือคำบริการกรรมเราหนักแน่นให้ติดต่อกันเรื่อย ๆ ด้วยความมีสติ

นั่นแหละผลของการบริการกรรมภาวนา **จิตใจจึงสงบด้วยอารมณ์ของธรรม** ต่างหากนะ อารมณ์ของกิเลสไม่ได้พาใจให้สงบ คิดไปปรุงไปอย่างนั้นเท่าไรจนตายไม่มีทางสงบ แต่อารมณ์ของธรรมนี้เป็นความคิด เกิดขึ้นมาจากสังขารคือความคิดความปรุงเหมือนกันก็ตาม แต่อันหนึ่งเป็นธรรม อันหนึ่งเป็นไฟ อารมณ์ของกิเลสมันเป็นไฟ

อารมณ์ของธรรมนี้เป็นเหมือนน้ำดับไฟ บริกรรมหนักเข้าจิตใจก็ค่อยสงบ มาจ่ออยู่กับคำบริกรรม ทีนี้ต่อเนื่องกันไป ๆ จิตก็สงบจากทางอารมณ์ของกิเลส ก็มาติดอยู่กับคำบริกรรมเรื่อย ๆ จิตสงบแน่วลงไปเลย นั้น

ให้รู้วิธีฝึกหัดตัวเองนะ พอเราเริ่มบริกรรมลงไปมากเข้าไป จิตของเราสงบ ๆ จากสงบแล้วรวมลงไปแน่วเลย นั้นแหละตอนที่เห็นชัด ผลแห่งงานคือกิเลสทำงานกับธรรมทำงาน ผลของกิเลสมีแต่ความยุ่งเหยิงวุ่นวาย หาความสงบไม่มี แต่ผลของการบำเพ็ญธรรม คือคำบริกรรมนี้เป็นงานของธรรม ทำให้ไม่หยุด แล้วจิตจะสงบแน่วลงไป พอจิตสงบแน่วลงไปทีนี้จะมีความตื่นเต็น มีความแปลกประหลาดในใจของเรา เพราะเป็นความสุข เบาหวิว ๆ ใจ พอใจสงบเท่านั้นเบาหวิว ความสงบกับความสุขกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน จากนั้นมากเข้า ๆ ก็เป็นความอัศจรรย์ขึ้นมาภายในใจ

นี่ละอารมณ์ของธรรมแสดงผลขึ้นมาให้เห็นเป็นความสุข ความสบาย ให้ตื่นเต็นภายในจิตใจ ยิ่งสงบมากเท่าไรยิ่งแนบแน่นลงไป ยิ่งแปลกประหลาด ยิ่งอัศจรรย์ในใจของตัวเอง แล้วมันก็อดไม่ได้ว่า อ้อ ความสุขนี้เราหาแทบล้มแทบตายทั่วโลกดินแดนทั้งเขาทั้งเราหาความสุขด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีใครเจอที่ตรงไหนเพราะหาไม่ถูก แนะ มันก็รู้ละ ทีนี้หาแบบบำเพ็ญธรรม มันสงบ อ้อ ความสุขอยู่ที่นี้ พอจิตเริ่มเป็นสงบได้รากได้ฐานขึ้นมา จิตใจก็ได้มาตีธรรม กับเรื่องของกิเลสทั้งหลายมันก็จางไป ๆ มันก็หมุนเข้าทางธรรม หมุนเข้ามาเท่าไรจิตก็ยิ่งมีความสงบเย็นมากเข้า ๆ ความเย็นกับความแปลกประหลาดอัศจรรย์มันจะขึ้นพร้อมกันในจิตของเรา ไม่ต้องถามใครก็ตาม ประจักษ์ในตัวเอง นั้นแหละเป็นความดีมาของจิตที่จะหมุนเข้าสู่ธรรมให้เจริญมากขึ้น ๆ

จากนั้นจิตก็เรียกว่าจิตสงบ หรือสมถธรรมมีภายในใจ พออันนี้มีมากขึ้นแล้วมันก็สร้างฐานของมันขึ้นมา จิตสงบแต่ละครั้ง ๆ นั้น เป็นการสร้างฐานแห่งความมั่นคงของจิตขึ้นไปด้วยกัน ต่อไปก็เป็นสมาธิ นี่ทางภาคปฏิบัตินะ ท่านว่า สมถวิปัสสนา สมถะแล้วก็สมาธิ นี่ทางภาคปฏิบัติ พอจิตสงบหลายครั้งหลายหนเข้าไปเป็นสมาธิ สมาธิคือความแนบหนามั่นคงของใจ แนบปึง ๆ ความเย็นก็เย็น ความสบายก็สบาย ความมีหลักเกณฑ์ภายในใจเด่นรู้ชัด จิตที่เป็นความรู้ ความรู้มารวมจิตเป็นอันเดียวกันอยู่ในสมาธิ มันจะคิดนอกกลุ่มนอกทางไปไหนไม่ได้ มันติดกับหลักความถูกต้องดีงาม จิตก็ปิด ไม่สนใจกับความคิดภายนอกตามโลกตามสงสาร

ภาวนาเข้าไปมากจิตก็เป็นสมาธิ คือความแนบหนามั่นคงของใจ *เวลาจิตเป็นสมาธิแล้วเราจะคิดอ่านไตร่ตรองเรื่องใดก็คิดได้ แต่จิตไม่ละฐานแห่งความมั่นคงของตน นี่เรียกว่าสมาธิทางภาคปฏิบัติ* นี่ละพอจิตเป็นสมาธิแล้วอยู่ไหนสบายมากนะ

อยู่ที่ไหนสบายหมด ไม่ว่าจะการอยู่ การกิน การใช้การสอยอะไรไม่เป็นอารมณ์ จิตใจดูดีมีอยู่กับธรรม ๆ อยู่ที่ไหน ร่มไม้ชายคา ในป่าในเขา ความเย็นอยู่กับหัวใจ ๆ แล้วดีมีต่ำอยู่กับธรรมอันนี้ มันก็เจริญขึ้นเรื่อย ๆ นี่พูดตามลำดับของการอบรมจิตใจเรา ต้องมีเครื่องอบรม อย่างอื่นอบรมไม่ได้ ต้องเอาธรรมมาอบรม เพราะธรรมกับกิเลสเป็นข้าศึกกัน

กิเลสเป็นตัวพินตัวไฟ ธรรมนี้เป็นน้ำดับไฟ เวลาเจริญขึ้นมาก ๆ จิตใจจากความสงบแล้วเป็นสมาธิแน่นหนามั่นคง พอจิตแน่นหนามั่นคงแล้วอยู่ที่ไหนสบายหมด เช่นนั่งอยู่เฉย ๆ ไม่ให้คิดมันก็ไม่คิด มันดีมีต่ำอยู่กับความรู้ที่อยู่อันเดียว เอกัคคตาจิต เอกัคคตารมณ์ ได้แก่จิตที่เป็นสมาธิแล้วนั้นแล แน่นปឹងอยู่งั้น จะคิดปรุงอะไรนี้มันรำคาญ มันไม่อยากจะคิด ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนไม่ได้คิดไม่ได้รำคาญ ถ้าได้คิดเพลินไปอย่างนั้น ถือว่าสบาย แต่ความจริงไม่สบาย มันติดมันตัน ทีนี้พอจิตเป็นสมาธิแล้วมันสบายไม่ติดไม่ตัน พอคิดปรุงเรื่องอะไรไม่อยากจะคิดรำคาญ **จิตที่เป็นสมาธิแล้วรำคาญในความคิด ท่านจึงเรียกว่า จิตอัมมารมณ์**

ทีนี้พอออกก้าวเดินทางวิปัสสนา ทางด้านปัญญา พอจิตออกจากสมาธิแล้วพิจารณาทางด้านปัญญา พิจารณาธาตุตถุขันธ์ ดูเขา ดูเรา ดูสัตว์โลก วัตถุต่าง ๆ ให้เป็นอรรถเป็นธรรม ซึ่งรวมอยู่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อสุภะอสุภัง ด้วยกันทั้งนั้น มันติดอะไรพิจารณาอันนั้น แยกแยะอันนั้น ปัญญาค่อยสว่างขึ้นมา ทีนี้ความสว่างของปัญญา ความรู้ของปัญญากับความรู้ของสมาธิมันไม่ได้เหมือนกันนะ ผิดกันมากทีเดียว สมาธิก็ที่ว่าเราเป็นสุข ๆ ตอนที่ยังไม่ได้ออกจากด้านปัญญาก็ว่าสมาธินี้พอตัวแล้ว พอตัวจริงแต่พอตัวอยู่ในขั้นสมาธิ เหมือนน้ำเต็มแก้ว มันหยุดอยู่แค่นั้น ไม่กว้างขวางลึกซึ้งออกไปยิ่งกว่านั้น

พอก้าวออกจากด้านปัญญา พิจารณาแยกธาตุแยกขันธ์ ดังที่สอนไว้ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ กรรมฐาน ๕ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น นี่เป็นที่พิจารณาของจิตทางด้านวิปัสสนา **เวลาถ้าไม่ได้หลักได้ฐานอะไร เราก็เอาพวกเกสา โลมานี้เป็นอารมณ์ของสมณะ ให้บริกรรมอยู่ในนี้** เช่น เกสาก็เกสาเรื่อย โลมาก็โลมา อันใดก็ตาม ชอบอะไรก็อยู่นั้นเป็นคำบริกรรม ออกจากด้านปัญญาเหล่านี้ก็เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไป ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เอามาแยกมาแยะเป็นปัญญาไปเรื่อย จิตใจก็สว่างออก ๆ จิตใจสว่างทางด้านปัญญาไม่ได้เหมือนสมาธินะ หากเจ้าของเขารู้ในเจ้าของเอง กระจำงแจ้งออกไป ๆ พร้อมทั้งการละกิเลส

ส่วนสมาธิไม่ได้ละกิเลส เป็นแต่ทำกิเลสให้สงบตัวเข้ามา ๆ เหมือนกับหินทับหญ้า พอเอาหินออกหญ้ามันก็เกิดขึ้นอีก นี่มันพอสงบเท่านั้น ถ้าไม่ใช่ปัญญาแล้วสมาธิ

มันก็เสื่อมได้ ทีนี้เวลาใช้ปัญญาแล้วก็เหมือนกับว่าถอนหญ้าขึ้นด้วย ใช้ปัญญาไปตรงไหนถอดถอนกิเลสไปเรื่อย ๆ มันก็ชัดเจน อ้อ ปัญญาต่างหากถอดถอนกิเลส สมาธิไม่ได้ถอดถอนกิเลส ทำกิเลสให้สงบไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นเวลาท่านสอน ท่านจึงสอนศีล สมาธิ ปัญญา ดังพระพุทธเจ้าสอน ศีล อย่างสอนพระก็ว่า สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปุผล โล โหติ มหานิสฺโส สมาธิที่ศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก คือคนที่มีศีลบริบูรณ์แล้ว ไม่ระแคะระคายในความต่างพร้อยของศีลตัวเอง ก็มีอารมณ์อันเดียว มุ่งต่ออรรถต่อธรรมก็สงบได้ง่าย จิตเป็นสมาธิได้ง่าย

ทีนี้ สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลา โหติ มหานิสฺสา ปัญญาที่สมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ตามคำที่ท่านสอนไว้ในอนุศาสน์ แต่ทางภาคปฏิบัติท่านมักจะตรงไปเลย สมาธิที่มีศีลเป็นพื้นฐานแล้วย่อมสงบได้เร็ว เพราะไม่ระแคะระคาย ทีนี้ปัญญาที่มีสมาธิหล่อเลี้ยงจิตใจ หนุนหลังแล้วย่อมเดินได้คล่องตัว สมาธิมันอิมารมณ์ คือไม่หิวโหยอยากดูรูป ฟังเสียง กลิ่น รส เครื่องต่าง ๆ ไม่หิวโหยในอารมณ์ พาดำเนินทางปัญญามันก็ออกเป็นปัญญาล้วน ๆ ไปเลย ถ้าจิตกำลังหิวโหยในอารมณ์อยู่เอาไปใช้ทางปัญญา มันก็เป็นสัญญาอารมณ์ไปหมด ไม่ตั้งหน้าตั้งตาทำปัญญาให้แก่กิเลสนะซิ

เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนว่า สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลา โหติ มหานิสฺสา เมื่อจิตมีสมาธิอิมตัวในอารมณ์แล้ว พอก้าวทางด้านปัญญาก็ก้าวได้อย่างสะดวกสบาย แน่ มันก็คล่องตัว ๆ เพราะไม่หิวโหยกับอารมณ์ พอจะไปข้องแวกกับอารมณ์นั้นอารมณ์นี้ พิจารณาเรื่องใดก็เป็นงานขึ้นมา พิจารณาเรื่องผม เรื่องชน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ พิจารณาเรื่องอนิจจังก็ดี ทุกขังก็ดี อนตตาก็ดี มันก็เป็นทุกขัง เป็นอนตตาคขึ้นมา พิจารณาเป็นอสุภะอสุภัง มันก็เป็นขึ้นมาตามหลักความจริงที่มันเคยมีอยู่แล้วในตัวของมัน เป็นแต่เพียงว่าปัญญาไม่ได้พิจารณาสอดส่อง มันก็ไม่รู้ตามหลักความจริง

ทีนี้พอปัญญาออกก้าวเดินอย่างนี้แล้ว มันก็เห็นตามความจริง ถอดถอนกิเลสไปเป็นลำดับลำดับ ทีนี้ก็แน่ใจ ออ้นปัญญาต่างหากถอดถอนกิเลส สมาธิไม่ได้ถอดถอนเป็นแต่ดีสมาธิทะล่อมเข้ามา ปัญญาจะได้คลี่คลายออกไปเท่านั้น ทีนี้ปัญญาก็ก้าวเดินออก ที่แรกออกทางรูปเสียก่อน รูปธรรม วัตถุต่าง ๆ อยู่ในกฎของอนิจจัง ทุกขัง อนตตาค เป็นสิ่งที่หาความแน่นอนไว้ใจไม่ได้ จากนั้นก็อสุภะอสุภัง ว่ามันสวยมันงาม มันสวยงามที่ไหน พิจารณาทางด้านปัญญา นี้เรียกว่าตามหลักความจริง ไม่ปิดไม่บังเหมือนกิเลสมันหลอกหลวงโลก กิเลสนี้สกปรกขนาดไหน มันก็มาประดับประดาตกแต่งให้เป็นของสวยของงามหลอกหลวงหัวใจของสัตว์โลกให้หลงไปตาม ๆ กันได้

แต่ทางด้านปัญญานี้พิจารณาเข้าถึงความจริง มันจะปิดไว้ก็ขึ้นก็ตาม มันไม่หนีความจริง ปัญญาหยังเข้าถึงความจริง อะไรเป็นความสกปรกโสภณ ปัญญาที่ตามเข้าไปเห็นหมด เห็นหมดแล้วก็ถอนตัวออก ๆ เรื่อย ๆ นั่นละเรียกว่าปัญญา ที่ว่าสมาธิปริภา วิตา ปัญญา มหปุผลา โทติ มหานิสัสา เมื่อสมาธิเป็นเครื่องหนุน ไม่หิวโหยใน อารมณ์แล้ว ปัญญาทำหน้าที่สะดวงสบาย ที่นี้ออกจากนั้นแล้วเป็นยังงี้ ปัญญาทำ หน้าที่พิจารณาแยกแยะถอดถอนกิเลสไปโดยลำดับลำดับ ตั้งแต่กิเลสชั้นหยาบ ชั้นกลาง จะถอดถอนอันนั้นด้วยปัญญาทั้งนั้น เรื่อย ๆ ๆ ไป จนกระทั่งถึงนามธรรม

พวกเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันก็อยู่ในกฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะ ไม่มีมรสูกะอสุภังก็ตาม กฎ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ทำให้ติดได้ถ้าเราหลง พิจารณาเหล่านี้แล้วมันก็ถอน กฎอนิจจังก็ตายใจไม่ได้ ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่ตายใจไม่ได้ นอนใจไม่ได้ ยึดถือไว้ทำไมว่าเป็นตนเป็นตัว เป็นเรา เป็นเขาที่ไหนมันไม่มี มันมีแต่ลม ๆ แล้ง ๆ นี่ปัญญาหยังเข้าไปทางนี้ ส่วนร่างกายเวลาพิจารณาให้เต็มสัดเต็มส่วนมันถอนได้หมดนะ พิจารณาร่างกายส่วนรูปธรรม เมื่อปัญญากระจ่างแจ้งแล้ว มันจะถอนตัวออกหมดเลย

ร่างกายของเราเนี่ยมันก็ไม่ยึด มันเห็นด้วยปัญญาแล้วมันถอนออกมาเอง ไม่ต้อง ไปถามใครนะ ท่านว่า สนฺทิฎฐิโก เป็นอย่างนี้ละ คือรู้ด้วยกำลังการปฏิบัติของตัวเอง เป็นลำดับลำดับไป พอมันอึดพอมันก็อึด พออึดพอทางร่างกาย วัตถุต่าง ๆ มันก็พอด้วยกัน ปล่อยไปด้วยกันหมดเลย นี่ทางด้านวัตถุ จากนั้นเข้าเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พิจารณาแยกแยะ นี่ก็อยู่ในกฎ อนิจจัง สติปัญญาตามเข้าไป เป็นขั้นละเอียด ละเอียดเข้าไป จิตใจก็เบิกกว้าง ๆ ถ้าลงจิตไม่ติดรูปเสียดอย่างเดียวนั้น มันแว้ง ว้างเลยนะ มันโล่งโล่งไปหมดแล้วจิตใจ มีแต่สติปัญญาก้าวเดิน เหมือนนกบินไป ตามอากาศ ไม่ขัดข้องกับอะไร ๆ บินไปอย่างสบาย ปัญญาที่ผ่านจากรูปไปแล้ว เป็นปัญญาที่แว้งว้าง ออกกว้างขวาง ไปที่ไหนละเอียดลออซึ่มซาบไปได้หมด ที่ไหน ไม่ควรรู้ รู้ ไม่ควรเห็น เห็นไปหมด อำนาจของปัญญาไม่ติดอะไรในสิ่งวัตถุแล้ว มัน ก็เป็นอากาศแว้งว้างไปหมด นกบินก็บินไปได้สบาย อะไรไปก็สบาย ปัญญานี้ก็พุ่งตัว ไปอย่างงั้น

แล้วก็ไหลเข้าไปหาจิต จิตนั้นแหละเป็นตัวอุปาทานใหญ่โต ชั้นอวิชชาปจฺจยา สงฺขารานันแหละกษัตริย์วัฏจักรอยู่ที่ตรงนั้น นั่นแหละรากแก้วของกิเลสทั้งหลาย สติปัญญาหมุนเข้าไป ละทางร่างกายนี้แล้วมันก็หดเข้าไปหาใจ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พิจารณานี้มันก็หดเข้าไป ย่นเข้าไปหาใจ มันจะตามเข้าไปหารากแก้วแห่งความเกิดตาย ไม่หยุดไม่ถอยคืออะไร มันก็วิ่งเข้าไป ปล่อยเข้าไป ๆ รู้เท่าทัน

ปล่อยเข้าไปเรื่อย ๆ เรื่องความคล่องแคล่วของจิต ความสว่างไสวของจิตไม่ต้องพูด อันนั้นเป็นผลแห่งการชำระ เราพูดแต่เรื่องที่เราจะถอดถอนกิเลสออกจากใจโดยลำดับ เท่านั้น มันติดตรงไหนแก้ตรงนั้น พิจารณาตรงนั้น เบิกออกได้ แก้ออกได้ ถอนออกได้

เข้าจนกระทั่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันก็เป็นอาการอันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา มันก็ปล่อยเข้าไป รู้เข้าไปจนกระทั่งถึงจิต ถึงจิตก็เรียกว่า อวิชชาปุจฉยา สุขขารา อวิชชาอยู่ที่จิตไม่อยู่ที่อื่น อย่างหลวงปู่มั่นท่านแสดง เรากราบ ราบทันทีเลย ไม่มีใครพูด ในตำราท่านก็ไม่บอก ท่านบอกไว้แต่ว่า อวิชชาปุจฉยา สุข ขารา สุขขารปุจฉยา วิญญาณ ไปเท่านั้น แต่ท่านอาจารย์มั่นท่านมาพูดว่า วิถีปฏิบัติ อวิช ชาปุจฉยา สุขขารา อวิชชาเกิดขึ้นจาก วิถีปฏิบัติ คือจิตแท้ เกิดจากนี้ แต่ท่านเอานี้ออกไป เมื่อเปิดอันนี้แล้ว วิถีปฏิบัติ ก็จะมีบริสุทธิเอง ท่านวางนั้น เพราะอันนี้เป็นเครื่องปกปิดต่าง หาก ท่านจึงพูดตั้งแต่อันนี้เป็นอวิชชาไปเลย ทำวางนั้น เวลาพิจารณาก็เป็นอย่างนั้น

พิจารณาเข้าไปถึงนั้นแล้วหมუნเข้าไปหาจิต หมუნเข้าไปหาจิตแล้วมันก็พิจารณา ทางจิตอีก สติปัญญานี้มีหลายชั้นนะ คำว่าสติปัญญาการพิจารณา ชั้นลุ่มลุ่มคลุกคลาน คือการภาวนาลุ่มลุ่มคลุกคลานดังที่เราฝึกเบื้องต้นใช้คำบริกรรม นี่เป็นอันหนึ่ง จากนั้น ก็พิจารณาถึงสมาธิ ออกจากสมาธิแล้วเข้าเป็นปัญญา พิจารณาร่างกายนี้ก็เป็นปัญญา ชั้นหนึ่ง พอพิจารณาร่างกายคล่องแคล่วว่องไวเข้าไป จากนั้นก็ก้าวเข้าสู่ภาวนามย ปัญญา ภาวนามยปัญญาเราก็เรียนในปริยัติตั้งแต่ก่อน ングเป็นไก่ตาแตกไม่รู้ แต่ก็ไม่ได้ เป็นอารมณ์อะไรมากนัก

สุดมยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการได้เห็นได้ยินอะไร หนึ่ง จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการพินิจพิจารณาของคนทั่ว ๆ ไป หนึ่ง ภาวนามยปัญญา ปัญญา เกิดขึ้นจากการภาวนาล้วน ๆ หนึ่ง อันนี้หลง คือไม่เข้าใจเลย แต่เวลามันก้าวเข้าถึง ภาวนาขั้นพิจารณาร่างกายขยายทุกสัดทุกส่วน แตกกระจัดกระจายไปแล้วปัญญาชั้นนี้ เกิด สติปัญญาชั้นนี้หมუნตัวเป็นธรรมชาติ ไม่ต้องบังคับบัญชา เป็นสติปัญญาอัตโนมัติ ท่านเรียกว่าแก๊กิเลสโดยอัตโนมัติ ตั้งแต่ขั้นนี้ไปแล้วแก๊กิเลสเป็นอัตโนมัติ เหมือน กิเลสสร้างตัวของมันเป็นอัตโนมัติในจิตใจของสัตว์โลก เป็นอัตโนมัติของกิเลสเหมือนกันหมดเลย ไม่มีใครมาแก้ มาปราบปรามมัน

ทีนี้พอปัญญาชั้นนี้ขึ้นแล้ว สติปัญญาชั้นอัตโนมัติขึ้น ทีนี้แก๊กิเลส กิเลสผูกมัดไว้ที่ไหนจะตามแก้ ตามถอดตามถอนโดยอัตโนมัติของตน ไม่มีวันมีคืน ยืน เดิน นั่ง นอน เว้นแต่หลับเท่านั้น นี่คือภาวนามยปัญญาของผู้มีความเพียรกล้า คือ กล้าต่อความพันทุกข์โดยถ่ายเดียว ไม่มีคำว่าหยุดว่าถอย ได้รั้งเอาไว้ ไม่งั้นมัน เพลิน มันจะไม่หลับไม่นอนทั้งวันทั้งคืน ดังที่ท่านแสดงไว้ในพระโสดมะ ว่าท่านความ

เพียรกล้าจนฝ่าเท้าแตก ไม่แตกได้ยังไงก็ความเพียรอันนี้หมุนตัวไปเอง เดินจงกรมถ้ำลงได้เข้าไปสู่ทางจงกรมแล้ว เวลาไหนมันไม่สนใจ ยิ่งกว่าการพิจารณาธรรมภายใน คือ หมุนกันอยู่ภายใน เหมือนนักมวยเข่าวงในกัน นี่สติปัญญาอัตโนมัติหมุนกับกิเลสที่เคยเป็นอัตโนมัติอยู่ภายในจิตใจ ออกจากใจเป็นลำดับลำดับ หมุนเข้าไป ๆ

กิเลสมันละเอียดเท่าไร สติปัญญานี้ละเอียดเข้าไปจนกลายเป็นมหาสติ มหาปัญญา ขึ้นกับสติปัญญาอัตโนมัติ นั่นแลเป็นเครื่องเสริม พอสติปัญญาก้าวเข้าสู่มหาสติ มหาปัญญาแล้ว ที่นี้ความเพียรมันซึมซาบไปเลย ทั้งวันทั้งคืน ละเอียดลอสุขุมคัมภีรภาพ ประหนึ่งว่านิพพานอยู่ชั่วเอื้อม ๆ แล้วที่นี้ มันใกล้ขนาดนั้น มีตั้งแต่ที่จะพ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียว ถอยไม่ได้ ๆ มีแต่พุ่งเรื่อย นี่แหละสติปัญญาอัตโนมัติก้าวเข้าไปสู่มหาสติมหาปัญญาอัตโนมัติ ปลอยได้เป็นลำดับลำดับ จนถึงขั้นมหาสติมหาปัญญาอัตโนมัติ นั่นละเข้าวิชาละที่นี้ มหาสติ มหาปัญญานี้เข้าวิชา รากแก้วแห่งวัฏจักรคือจิตตอวิชาละที่นี้ เข้าไปตรงนั้น พิจารณาตรงนั้น

เมื่อเข้าตรงนั้นแล้วถอนพรตขึ้นมาเลย ไม่มีเหลือ อวิชาปัจจุยา สงขารว ดับพริบ แล้วก็ อวิชชาขยเตวว อเสสวราคะนิโรธา พลิกกันปั๊บเลย เมื่อวิชาดับ วิญญาณดับ สังขารดับ อะไรเรื่อย มันก็ดับละชีวิตใหญ่มันดับ เหมือนต้นไม้ ต้นไม้มีกิ่งก้านสาขาตอกใบของมันจะสดสวยงดงามขนาดไหนก็ตาม เมื่อถอนรากแก้วมันขึ้นมาแล้ว กิ่งก้านไหนมันก็ดับไปตาม ๆ กันหมด ใบก็ดับ กิ่งก็ดับ เหี่ยวยุบยอบมาดับ ๆ ๆ หมด เพราะรากแก้วมันหมดแล้ว

อันนี้อวิชาดับปั๊บเท่านั้น สังขารก็เป็นสังขารล้วน ๆ อวิชาพาสังขารเป็นสมุทัย วิญญาณ นามรูปทุกอย่างเป็นสมุทัยไปหมด เพราะอวิชาพาให้เป็นปัจจัย ปัจจัยหมุนกันไป พออวิชาถอนตัวออกมาแล้ว เรื่อง อวิชชาขยเตวว อเสสวราคะนิโรธา พออวิชาดับ สังขารดับ วิญญาณดับ นามรูปดับ ผัสสะ ตัณหา ภพชาติดับไปตาม ๆ กันหมดจากอวิชา หมด นั่นนะท่านถอนวัฏจักรท่านถอนอย่างนั้น พระพุทธเจ้าท่านถอนอย่างนั้น สาวกท่านถอนอย่างนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมะถอนอย่างนั้นเหมือนกันหมด เพราะเป็นทางแถวเดียวกัน กิเลสแบบเดียวกัน ธรรมะเครื่องแก้กิเลสแก้แบบเดียวกัน ขาดสะบั้นลงไปตาม ๆ กันหมด

ที่นี้พออวิชาดับพริบเท่านั้น จิตนี้ขาดสะบั้นลงไปจากภพจากชาติโดยไม่ต้องไปถามผู้หนึ่งผู้ใดเลย เพราะมันเกี่ยวโยงกันมานานน้อยเพียงไรมันรู้อยู่กับจิต พออวิชาขาดก็เท่ากับว่าโลกธาตุ หรือสมมุติทั้งหมดขาดไปพร้อมกันจากใจ นั่น ท่านว่า ท่านตรัสรู้ หรือท่านบรรลุธรรม ผางขึ้นมาจะไปถามใคร สนุทธิฐิติโก พระพุทธเจ้าประกาศไว้ อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็ดขาดแล้ว ไม่ต้องไปทูลถามพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น

บรรดาสาวกที่ตรัสรู้ธรรมขึ้นมาแล้วจึงไม่ไปทูลถามพระพุทธเจ้าก็เนื่องจาก สนฺทิลฺลิกโ
 รุเองเห็นเองของตัวเองเต็มหัวใจ ประกาศขึ้นมา

นี่การอบรมจิตใจ ขอให้ท่านทั้งหลายทราบเอาไว้นะ อย่างนี้ละ มรรค ผล
 นิพพานมีอยู่ตลอดเวลา เป็นแต่เพียงว่าเราไม่ปฏิบัติหามรรค ผล นิพพาน ปฏิบัติตาม
 กิเลสมันก็ยังติดดินอยู่ทั้งวันทั้งคืนไปตามกิเลสทั้งวัน ธรรมไม่มี สุดท้ายก็ถือธรรมเป็น
 เหมือนบุตรเหมือนคูไปเสีย เอากิเลสเป็นทองคำทั้งแท่ง เท็ดทูนกันไป ความโลภก็ดี
 ความโกรธก็ดี ราคะตัณหาที่ดี อะไรก็เลยดีไปหมด ของในโลกธาตุนี้ดีไปหมด เพราะ
 กิเลสพาให้ดี ทั้ง ๆ ที่มันหลอกเราให้หลงไปหมด ไม่ว่าหลงนะ ว่าดีไปหมด

เวลาพิจารณาทางด้านปัญญา ออกทางด้านธรรมะนี้เลิกถอนหมดเลยไม่มีอะไร
 เหลือ ปล่อยไว้ตามเดิม ยถาภูตฺ ญาณทสฺสนํ รู้เห็นตามเป็นจริง ปล่อยไว้ตามสภาพ
 แห่งสภาวะธรรมทุกอย่าง นั่นแหละผลแห่งการปฏิบัติธรรม เวลานี้ธรรมไม่ปรากฏก็เป็น
 เครื่องเทียบว่า ธรรมนี้เหมือนกับน้ำที่เต็มอยู่ในบึงในบ่อ เต็มอยู่ไม่บกพร่องละธรรม
 แต่จอกแหนที่อยู่บนน้ำนั้นมันปกปิดกำบังน้ำเอาไว้ ไม่ให้มองเห็นน้ำ ใครมองไปก็
 เห็นตั้งแต่จอกแต่แหนอยู่บนน้ำ ก็เลยเข้าใจว่าน้ำไม่มีในบึงนั้นเสีย ความจริงน้ำเต็มอยู่
 ในบึง คือธรรมเต็มอยู่ในหัวใจ แต่กิเลสตัณหามันเป็นเหมือนจอกเหมือนแหน มันปก
 คลุมหัวใจเอาไว้ ไม่ให้มองเห็นอรรถเห็นธรรม มันก็เพลินไปตามกิเลสเสียทั้งวัน ๆ

พอเปิดออกด้วยการสร้างคุณงามความดีตลอดมาจนก้าวเข้าสู่จิตตภาวนา ทีนี้
 เปิดจอกเปิดแหน เปิดออกมันก็เห็น เปิดออกเรื่อย ๆ แล้วก็จำเลยที่นี้ เมื่อจอกแหน
 หมดจากบึงบ่อนั้นแล้ว น้ำถามหาที่ไหนก็น้ำเต็มในนั้นแล้ว เมื่อกิเลสเปิดออกหมดจาก
 จิตใจแล้ว น้ำอมตะคือธรรม เรียกว่าธรรมธาตุ หรือธรรมไม่ตาย เต็มอยู่ในหัวใจแล้ว
 นั้นนะธรรม ทีนี้ธรรมเปิดแล้วในหัวใจ ดังหัวใจพระพุทธเจ้า หัวใจพระอรหันต์ เปิด
 หมด จอกแหนไม่มีเลย นั้น

พวกเรานี้ น้ำก็มีอยู่ แต่จอกแหนมันปกคลุมนะซิ มันไม่เห็นเวลานี้ ให้พากันเปิด
 จอกเปิดแหนนะ ใครก็บ่นหาแต่มรรค ผล นิพพานไม่มี มันจะมีอะไร กว่าตั้งแต่จอก
 แต่แหนทั้งวันทั้งคืน รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส วัตถุต่าง ๆ มีแต่จอกแต่แหน อัน
 นั้นก็ดี อันนี้ก็ดี เป็นบ้ากันทั้งโลก เป็นบ้ากับจอกกับแหน คือกิเลสประเภทต่าง ๆ พา
 กันจ่านะ นี่การปฏิบัติธรรมะ การอบรมแล้วเป็นอย่างนี้ นี่แหละธรรมะคงเส้นคงวาหนา
 แน่น อกาลิกิ ธรรมมีตลอดไป เหมือนกับกิเลสมีตลอดไป มันก็ปกปิดจิตใจของเรา
 ตลอดไป ถ้าเราไม่รีอไม่ถอนมันออก กิเลสเป็นกิเลสเรื่อยไป ธรรมก็เป็นธรรมแต่อยู่ได้
 อำนาจของกิเลสปิดบังไว้ไม่เห็น

ให้พากันจำนะ วันนี้พูดเพียงเท่านี้ พวกเหล่านี้จะไม่ค่อยเข้าใจนัก วันนี้เทศน์เรื่องลำดับของจิตตภาวนา แต่ผู้ภาวนาจะเข้าใจเป็นลำดับวิธีการดำเนิน วันนี้เทศน์เรียกว่าธรรมล้วน ๆ เลย พูดติดพูดต่อไปเรื่อย เรื่องลำดับลำดับา วันนี้เทศน์ธรรมะล้วน ๆ ให้ไปฟัง ถึงสหรัฐก็ไป นี่ละธรรมแท้เป็นอย่างงั้น เดินตามนี่จะไม่เป็นอื่นเลยเชียว ที่ว่าไม่จำเป็นกับสมาธิ เดินปัญญาเลย เป็นยังไงกับพูดวันนี้ นั่นละท่านเรียงตามลำดับ ตัดนั่นตัดนี้หาอะไร เอาละเลิก

อ่านและฟังธรรมเทศนาของหลวงตา วันต่อวัน ได้ที่
www.Luangta.com or www.Luangta.or.th